

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1931 kl. 11 f. m.

Sammansatt stats- och andra lagutskotts utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 angående anslag till försöksverksamhet beträffande för- och eftervård vid barnsbörd.

I den till innevarande års riksdag avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1931/1932 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkt 88 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över socialärenden) föreslagit riksdagen att i avbidan på den särskilda proposition i ärendet, som kunde komma att avlätas till riksdagen, till försöksverksamhet beträffande för- och eftervård vid barnsbörd för budgetåret 1931/1932 beräkna ett extra förslagsanslag av 30,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avläten, den 20 februari 1931 dagtecknad proposition (nr 119), under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att till försöksverksamhet som ovan nämnts för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra förslagsanslag av 30,000 kronor.

Sistnämnda proposition har hänvisats till statsutskottet. Efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet har propositionen behandlats av sammansatt utskott.

I ett av särskilda sakkunniga, de s. k. *moderskapsunderstöds-sakkunniga*, den 26 september 1929 avgivet betänkande angående moderskapsskydd upptogs flera olika förslag till förbättrande av moderskapsvården, däribland vissa som gingo ut på anordnandet av s. k. för- och eftervård vid barnsbörd. *Moderskapsunderstöds-sakkunnigas betänkande.*

Förvården skulle omfatta vård av havande kvinna under senare delen av havandeskapstiden och för normala fall bestå i en eller flera yttre undersökningar av kvinnan samt periodiska urinundersökningar. Eftervården avsågs skola fortgå från barnsängstidens början till ett år efter förlossningen samt i regel innefatta ett första besök av barnmorska hos modern under tredje eller fjärde veckan efter förlossningen och sedermera olika, så småningom med längre mellanrum företagna besök av moder och barn hos barnmorska. På den egentliga landsbygden och i mindre samhällen skulle såväl för- som eftervården utövas av tjänsteläkare med biträde av barnmorska, i regel tjänstebarn-

morska. Barnmorskorna skulle erhålla ersättning enligt vissa grunder, och till denna skulle det allmänna i regel bidra med hälften (kommunen $\frac{1}{5}$ och staten $\frac{4}{5}$). Beträffande städer och andra större samhällen skulle inrättas s. k. mödra- och barnavårdscentraler. I sin enklaste form skulle dylika centraler åvägabringas genom att på bestämda tider i viss lokal för väntande och nyblivna mödrar och deras barn tillfälle bereddades till rådfrågning och undersökning av läkare, biträdd av en i barnavård kunnig kvinna, som skulle vara centralens förestånderska. Mottagningar borde vid sådan central hållas minst varannan vecka. Kvinnan borde erlagga samma ersättning för vården, som hon i kommun, där central ej finnes, skulle vara pliktig betala vid anlåtande av vederbörande barnmorska. Från statens sida skulle centralen erhålla bidrag, motsvarande summan av de statsbidrag, som skulle utgått för vården av klienterna, därest de hänvänt sig till barnmorska.

Yttranden
över
betänkandet

Ifrågavarande förslag tillstyrktes i allmänhet av de myndigheter m. fl., som yttrade sig över detsamma. *Medicinalstyrelsen* framställde emellertid vissa erinringar mot förslaget. Framför allt gingo styrelsens invändningar ut på att de sakkunniga icke tillräckligt beaktat betydelsen av läkarens medverkan samt att de icke alls räknat med att för vården taga i anspråk distriktssköterskorna, ehuru dessas utbildning i väsentligt högre grad än barnmorskornas vore inriktad på barnavården. *Medicinalstyrelsen* uppdrog i sitt utlåtande riktlinjer för ordnandet av för- och eftervården efter i viss mån andra principer än dem, som förordats av de sakkunniga. De ledande principerna i styrelsens förslag voro i första rummet, att inom varje område — större eller mindre — en läkare skulle bli den ansvarige ledaren för ifrågavarande arbete med sköterskor och barnmorskor som biträden och i andra rummet att för ledningen av vården inom varje landstingsområde skulle finnas ett centralt organ, som med ingående kännedom om de lokala förhållandena förenade erfarenhet och insikter i läkarvårds- och sjukvårdsangelägenheter. Dessa principer utvecklade styrelsen närmare på följande sätt.

Landstingen borde taga initiativet till anordnande av ifrågavarande vård och därvid kunna påräkna visst statsbidrag. Laglig skyldighet i detta hänseende borde emellertid tills vidare icke fastslås för landstingen, men det vore synnerligen önskvärt, att landstingets övertagande av ledningen av vården bleve fastslaget som villkor för statsbidrag. För varje landstingsområde, som önskade anordna vård av ifrågavarande art, borde uppgöras en plan för vårdens bedrivande, vilken plan skulle underställas *medicinalstyrelsen* till prövning och godkännande. Åt visst redan befintligt organ — barnmorskestyrelsen, sjukvårdsberedning samt i stad utanför landsting hälsovårdsnämnd eller barnavårdsnämnd — borde uppdragas att bli centralstyrelse för vården. Såväl för- som eftervården borde förläggas till vissa rådfrågningsställen, därvid redan befintliga och för ändamålet lämpliga institutioner borde utvecklas och stödjas samt såväl kommuners som enskildas medverkan borde eftersträvas. Organisationen skulle i överensstämmelse med vad sålunda anförts i huvudsak bli följande. Varje landstingsområde skulle uppdelas i distrikt av lämplig storlek, vart och ett med ett rådfrågningsställe, en s. k. barnavårdsbyrå. I tät bebyggda län med goda kommunikationer kunde det vara fördelaktigt med ett mindre antal byråer, förlagda i anslutning till förefintliga sjukvårdsinrättningar, barnbördsavdelningar och pediatrika avdelningar. I andra län med större ytvidd och ringa befolkningstäthet kunde det vara lämpligare att förlägga byråerna till stationsorter för tjänsteläkare eller till andra härför lämpade lä-

kares mottagningar. I flertalet fall komme antagligen en kombination av dessa olika system att visa sig förmånligast. För vissa delar av Norrland, eventuellt även för andra trakter med stora avstånd till läkarstationerna, borde antagas mottagningar utom läkarstationen utökas. Läkare vid byråerna borde antagas av vederbörande centralstyrelse. Särskild föreståndarinna borde anställas vid byrå, i den mån arbetet så fordrade. I mera vidsträckta distrikt vore det måhända fördelaktigt ur vårdsynpunkt att anställa högt kvalificerade föreståndarinnor, vilka samtidigt skulle hava till uppgift att vara ambulerande barnavårdskonsulenter och därvid biträda tjänsteläkarna med besök i de mer avlägset liggande trakterna inom distriktet. Byråernas verksamhet skulle huvudsakligen inriktas på att vara rådgivande. Barnaföderskorna borde uppmanas att begagna sig av byråns tjänster, därvid i första hand barnmorskorna skulle medverka, varjämte dessa skulle vara skyldiga att anmäla varje barns födelse till barnavårdsbyrån eller vederbörande läkare. Kontroll av byråernas verksamhet borde utövas av vederbörande förste provinsialläkare eller förste stadsläkare, dock utan rubbning av de åligganden, som för närvarande tillkomme barnavårdsnämnd. — Den sålunda skisserade för- och eftervården vid barnsbörd borde bli kostnadsfri, såväl i vad avsåge besök å centralen eller hos vederbörande läkare som vad angår sköterskas respektive barnmorskas besök i hemmen. Statsbidrag borde utgå till vården med närmare angivna belopp för olika slag av lämnad vård. Med de angivna grunderna för statsbidrag ansåge medicinalstyrelsen, att statsverkets kostnader kunde beräknas till en början komma att understiga 500,000 kronor per år. Kostnader för lokal, möblering, uppvärmning, lyse och städning etc. borde bestridas på annat sätt än genom statsmedel.

Emellertid ansåg styrelsen, att för vinnande av erfarenhet om vissa organisationsfrågor en försöksverksamhet borde anordnas inom olika områden i riket, och styrelsen hemställde om uppdrag att inkomma med förslag till sådan försöksverksamhet.

Sedan Kungl. Maj:t med anledning härav i brev den 24 oktober 1930 anbefallt medicinalstyrelsen att inkomma med förslag rörande grunder för och anslag till anordnande av den ifrågasatta försöksverksamheten, framlade styrelsen med skrivelse den 3 december 1930 sådant förslag.

*Medicinal-
styrelsens
skrivelse
3 december
1930.*

I denna skrivelse föreslog styrelsen såsom lämpliga försöksområden: 1) Lidköpings stad och Lidköpings provinsialläkardistrikt, omfattande såväl stads- och industribefolkning som även — och huvudsakligast — lantbefolkning, 2) Hälsingborgs stad med omnejd med ren stads- och industribefolkning, samt 3) vissa provinsialläkardistrikt i Norrbottens län, representerande såväl lantbefolkning i kustområdet och inom finnbygden som ock skogs- och lappbefolkning.

Grunderna för försöksverksamheten sammanfattade styrelsen i följande punkter:

1. Försöksverksamhet beträffande s. k. för- och eftervård vid barnsbörd anordnas inom de tre i det föregående angivna försöksområdena.

2. I första försöksområdet (Lidköpingsområdet) anordnas för- och eftervården vid en barnavårdsbyrå med en sakkunnig läkare som ledare och en utbildad sjuksköterska. Å byrån anordnas mottagningar två à tre gånger i veckan.

3. I andra försöksområdet (Hälsingborgsområdet) anordnas förvården av

inom staden befintlig barnbördsavdelningspoliklinik och eftervården av den med barnsjukhuset i staden intimt samarbetande mjölkdroppen darsamma-städes.

Å vardera anstalten anställas en läkare. Å polikliniken träffas avtal med där anställd sköterska om biträde vid förvårdsarbetet. Vid mjölkdroppen anställas en särskild sjuksköterska som biträde vid eftervårdsarbetet.

4. I tredje försöksområdet (Norrbottensområdet) hållas mottagningar av här ifrågavarande slag en gång i veckan å de fyra provinsialläkarstationerna samt därjämte vid varje tillfälle, då provinsialläkaren i något av sagda distrikt håller mottagning på annan plats inom distriktet.

De inom området stationerade distriktssköterskorna vidtalas biträda vid verksamheten i fråga.

5. De för verksamheten anlitate sjuksköterskorna skola erhålla skälig gottgörelse för nödiga resekostnader eller, om de förut hava rätt därtill, skälig förhöjning i erhållen gottgörelse.

6. Ledare för verksamheten skall tillse, att lämplig propagandaverksamhet bedrivs, exempelvis genom spridande av skrifter, cirkulär o. d.

7. Medicinalstyrelsen äger att utfärda de föreskrifter och godkänna de avtal om lokal och med personal m. fl., som kunna finnas erforderliga, ävensom medgiva mindre avvikelser från stadgade grunder.

Medicinalstyrelsen beräknade efter vissa närmare angivna grunder, att kostnaderna för försöksverksamheten under ett år skulle uppgå till sammanlagt 31,400 kronor, däraf för Lidköpingsområdet 11,800 kronor, för Hälsingborgsområdet 10,400 kronor och för Norrbottensområdet 9,200 kronor.

*Utlåtanden
i anledning
av nämnda
skrivelse.*

Utlåtanden i ärendet avgåvos sedermera av statens sjukvårdskommitté, som allenast framställde vissa erinringar i fråga om kostnadsberäkningarna, samt socialstyrelsen, vilken vid sitt utlåtande fogade yttrande i ämnet av moderskapsunderstödssakkunnigas ordförande, yrkesinspektisen Kerstin Hesselgren. I sistnämnda yttrande anmärktes bl. a., att vid den planerade försöksverksamheten borde prövas även de sakkunnigas förslag att använda barnmorskorna, åtminstone i fråga om förvården, samt att en utsträckning av försöksverksamheten till någon plats å den rena landsbygden i mellan-Sverige syntes vara att förorda.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt medicinalstyrelsen att avgiva nytt utlåtande i ärendet, avgavs sådant den 14 februari 1931. I detta yttrande föreslog medicinalstyrelsen, att försöksverksamhet efter i huvudsak samma grunder, som förordats beträffande Norrbottensområdet, skulle anordnas jämväl i Mörtfors provinsialläkardistrikt av Kalmar län. Därjämte framhöll styrelsen, att det varit dess avsikt att i direktiven för en blivande försöksverksamhet inom Norrbottensområdet angiva, att läkaren hade att, i den mån detta befundes lämpligt och behövt, söka samarbete med distriktsbarnmorskorna. Med avseende å kostnaderna beräknade styrelsen, att dessa för verksamheten i Mörtforsområdet skulle uppgå till 3,300 kronor men att å andra sidan utgifterna för verksamheten i de båda stadsområdena kunde något nedbringas, vad anginge Lidköpingsområdet till 11,200 kronor och vad anginge Hälsingborgsområdet till 7,400 kronor. Totala beräknade kostnaden skulle sålunda uppgå till 31,100 kronor.

Departementschefen har i princip anslutit sig till medicinalstyrelsens förslag men framhållit, att jämväl barnmorskornas biträde borde anlitas, där det funnes vara till gagn, och att i sådant fall de för distriktssköterskorna avsedda arvodesbeloppen borde fördelas mellan dem och barnmorskorna. Det erforderliga anslagsbeloppet har departementschefen ansett kunna avrundas nedåt till 30,000 kronor.

Propositionen.

Önskemålet att få till stånd en planmässigt ordnad vårdverksamhet med avseende å väntande och nyblivna mödrar samt de nyfödda barnen finner utskottet synnerligen behjärtansvärt. För utrönande av, huru en sådan verksamhet bäst bör ordnas, torde anställande av vissa försök å för ändamålet lämpliga platser vara att förorda. I propositionen uppdragas riktlinjer för en försöksverksamhet i angivet syfte. Mot dessa riktlinjer har utskottet i stort sett intet att erinra. Dock vill utskottet i anslutning till ett uttalande av departementschefen understryka det önskvärda i att jämväl möjligheten av att, särskilt på landsbygden, i vårdverksamheten anlita biträde av barnmorskorna undersökes och prövas. Utskottet vill tillika betona, att de förordade försöken böra vara utslagsgivande för det slutliga ordnandet av ifrågavarande verksamhet och att riksdagen sålunda med det nu äskade anslagets beviljande icke bör anses vara bunden vid de principer i avseende å verksamhetens utövande, som innefattas i de nu framlagda förslagen.

Utskottet.

I fråga om storleken av det begärda anslaget har utskottet icke funnit anledning till några erinringar.

Utskottet får alltså hemställa,

att riksdagen må till försöksverksamhet beträffande för- och eftervård vid barnsbörd för budgetåret 1931/1932 under femte huvudtiteln anvisa ett extra förslagsanslag av 30,000 kronor.

Stockholm den 15 maj 1931.

På utskottets vägnar:

HJALMAR VON SYDOW.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *von Sydow*, *Oscar Olsson**, *Hagman**, *Alb. Bergström*, *Ernfors** och fröken *Hesselgren*;

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun*, *Magnusson* i Kalmar, *Gardell* i Gans, *Strindlund*, *Järte* och *Aronson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Strindlund* och *Järte*.